

Υπόθεση C-108/24 [Biamek]ⁱ

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

8 Φεβρουαρίου 2024

Αιτούν δικαστήριο:

Sąd Apelacyjny w Warszawie (Πολωνία)

Ημερομηνία της απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου:

31 Ιανουαρίου 2024

Εκκαλούσα:

Bank Millennium S.A.

Εφεσίβλητη:

AC

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Αγωγή με αίτημα την απόδοση αχρεώστητης παροχής η οποία εκπληρώθηκε σε εκτέλεση σύμβασης περιλαμβάνουσας καταχρηστικές ρήτρες σχετικά με τον καθορισμό της συναλλαγματικής ισοτιμίας που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των μηνιαίων δόσεων και του υπολοίπου του δανείου.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης

Ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, και του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, καθώς και των αρχών της αποτελεσματικότητας, της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας· νομική βάση: άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

ⁱ Η ονομασία που έχει δοθεί στην παρούσα υπόθεση είναι πλασματική. Δεν αντιστοιχεί στο πραγματικό όνομα κανενός διαδίκου.

Προδικαστικά ερωτήματα

Σε περίπτωση αδυναμίας διατηρήσεως της συμβάσεως σε ισχύ μετά την απόλειψη των παράνομων ρητρών, συνάδει με το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, καθώς και με τις αρχές της αποτελεσματικότητας, της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας, ερμηνεία του εθνικού δικαίου υπό την έννοια ότι:

1. η προθεσμία παραγραφής της αξιώσεως επιστροφής του επαγγελματία έναντι του καταναλωτή δεν αρχίζει να τρέχει ενόσω ο καταναλωτής εκτελεί τη σύμβαση και δεν προβάλλει κατά του επαγγελματία τις αξιώσεις ή ενστάσεις που αντλεί από τον παράνομο χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών·
2. η έναρξη της παραγραφής της αξιώσεως επιστροφής του επαγγελματία έναντι του καταναλωτή αποκλείεται από λόγους επιείκειας που συνδέονται με το γεγονός ότι η μη άσκηση της οικείας αξιώσεως οφείλεται στην εκτέλεση της συμβάσεως από τον καταναλωτή και η εκ μέρους του τελευταίου μη προβολή των αξιώσεων ή ενστάσεων που αντλεί από τον παράνομο χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών, καθώς και ότι οι συνέπειες της απαλείψεως των παράνομων ρητρών και οι προϋποθέσεις ασκήσεως των αξιώσεων επιστροφής των διαδίκων δεν έχουν καθοριστεί από τη νομολογία με σαφήνεια και συνέπεια;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: άρθρο 169, παράγραφος 1.

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: άρθρο 38.

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29): αιτιολογικές σκέψεις 4, 21 και 24, άρθρο 3, παράγραφος 1 και 2, άρθρο 4, παράγραφος 2, άρθρο 6, παράγραφος 1, και άρθρο 7, παράγραφος 1.

Οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών, την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 1999/44/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 97/7/ΕΚ (ΕΕ 2011, L 304, σ. 64): αιτιολογική σκέψη 17 και άρθρο 2, παράγραφος 1.

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της 2ας Απριλίου 1997): άρθρο 76.

2. Ustawa – Kodeks cywilny (νόμος περί του αστικού κώδικα), της 23ης Απριλίου 1964 (κωδικοποιημένο κείμενο: Dz. U. 2023, θέση 1610· στο εξής: αστικός κώδικας):

Απαγορεύεται η άσκηση του δικαιώματος αν αντιβαίνει στον κοινωνικοοικονομικό σκοπό του δικαιώματος ή στις αρχές της κοινωνικής συμβίωσης. Τέτοια πράξη ή παράλειψη του δικαιούχου δεν θεωρείται άσκηση του δικαιώματος και δεν απολαύει προστασίας (άρθρο 5 του αστικού κώδικα).

Ως καταναλωτής νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, για τη σύναψη και την εκτέλεση καταναλωτικής σύμβασης δεν ενεργεί στο πλαίσιο της εμπορικής του δραστηριότητας ή άλλης οικονομικής δραστηριότητας (άρθρο 22¹ του αστικού κώδικα).

Δικαιοπραξία η οποία είναι αντίθετη προς τον νόμο ή αποβλέπει στην καταστράτηγηση του νόμου είναι άκυρη, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από σχετική διάταξη, ιδίως αν προβλέπεται ότι οι άκυρες διατάξεις της δικαιοπραξίας αντικαθίστανται από τις σχετικές διατάξεις του νόμου (άρθρο 58, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα).

Με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπει ο νόμος, οι χρηματικές αξιώσεις υπόκεινται σε παραγραφή (άρθρο 117, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα).

Μετά τη συμπλήρωση της παραγραφής, ο οφειλέτης δικαιούται να αρνηθεί την εκπλήρωση της παροχής, εκτός αν παραιτηθεί από την ένσταση παραγραφής. Ωστόσο, η παραίτηση από την ένσταση παραγραφής προτού συμπληρωθεί η παραγραφή είναι άκυρη (άρθρο 117, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα).

Μετά τη συμπλήρωση της παραγραφής, δεν είναι πλέον δυνατόν να προβληθεί αξίωση κατά καταναλωτή (άρθρο 117, παράγραφος 2¹, του αστικού κώδικα, το οποίο άρχισε να ισχύει από τις 9 Ιουλίου 2018).

Κατ' εξαίρεση, το δικαστήριο δύναται, κατόπιν στάθμισης των συμφερόντων των μερών, να μη λάβει υπόψη τη συμπλήρωση της παραγραφής αξίωσης κατά καταναλωτή, για λόγους επιείκειας (άρθρο 117¹, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα, το οποίο άρχισε να ισχύει από τις 9 Ιουλίου 2018).

Κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως στην οποία αναφέρεται η παράγραφος 1, το δικαστήριο οφείλει, μεταξύ άλλων, να εξετάζει: 1) τη διάρκεια της παραγραφής· 2) το χρονικό διάστημα μεταξύ της συμπλήρωσης της παραγραφής και της άσκησης της αγωγής· 3) τη φύση των πραγματικών περιστατικών που εμπόδισαν τον δανειστή να προβάλει την αξίωσή του, περιλαμβανομένης τυχόν επιρροής της συμπεριφοράς του οφειλέτη όσον αφορά την όψιμη προβολή της από τον δανειστή (άρθρο 117¹, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα, το οποίο άρχισε να ισχύει από τις 9 Ιουλίου 2018).

Εάν δεν ορίζεται άλλως με ειδική διάταξη, η παραγραφή είναι δεκαετής και, για αξιώσεις περιοδικών παροχών ή αξιώσεις που συνδέονται με την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας, τριετής (άρθρο 118 του αστικού κώδικα, όπως ίσχυε έως τις 8 Ιουλίου 2018).

Εάν δεν ορίζεται άλλως με ειδική διάταξη, η παραγραφή είναι εξαετής και, για αξιώσεις περιοδικών παροχών ή αξιώσεις που συνδέονται με την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας, τριετής. Η προθεσμία παραγραφής λήγει πάντως την τελευταία ημέρα του ημερολογιακού έτους, εκτός εάν είναι μικρότερη των δύο ετών (άρθρο 118 του αστικού κώδικα, όπως ισχύει από τις 9 Ιουλίου 2018).

Η παραγραφή αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία η αξίωση κατέστη απαιτητή. Όταν το απαιτητό της αξίωσης εξαρτάται από τη διενέργεια ορισμένης πράξης εκ μέρους του δικαιούχου, η παραγραφή αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία η αξίωση θα καθίστατο απαιτητή εάν ο δικαιούχος είχε ενεργήσει το συντομότερο δυνατόν (άρθρο 120, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα).

Η παραγραφή διακόπτεται: 1) με κάθε πράξη η οποία διενεργείται άμεσα ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου οργάνου που είναι αρμόδιο για την επίλυση διαφορών ή για την εκτέλεση απαιτήσεων ορισμένου είδους, ή ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου, με σκοπό να προβληθεί, να βεβαιωθεί, να ικανοποιηθεί ή να εξασφαλιστεί η απαίτηση· 2) με την αναγνώριση της αξίωσης από τον οφειλέτη (άρθρο 123, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα).

Τα συμβαλλόμενα μέρη δύνανται να διαμορφώσουν την έννομη σχέση τους κατά την ελεύθερη βούλησή τους, εφόσον το περιεχόμενο ή ο σκοπός της δεν αντιβαίνουν στη φύση της σχέσης, στον νόμο ή στους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης (άρθρο 353¹ του αστικού κώδικα).

Ο οφειλέτης υποχρεούται να επιδεικνύει τη δέουσα επιμέλεια (καθήκον επιμέλειας) (άρθρο 355, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα).

Η δέουσα επιμέλεια του οφειλέτη στο πλαίσιο οικονομικής δραστηριότητας καθορίζεται από την επαγγελματική φύση της δραστηριότητας αυτής (άρθρο 355, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα).

Οι ρήτρες καταναλωτικής σύμβασης οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή εάν διαμορφώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κατά τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη και πλήττει σοβαρά τα συμφέροντά του (μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες). Η παρούσα διάταξη δεν ισχύει για τις ρήτρες που καθορίζουν τις κύριες παροχές των συμβαλλομένων μερών, όπως την τιμή ή την αμοιβή, εφόσον είναι διατυπωμένες με σαφήνεια (άρθρο 385¹, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα).

Εάν μια συμβατική ρήτρα δεν είναι δεσμευτική για τον καταναλωτή σύμφωνα με την παράγραφο 1, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική για τα συμβαλλόμενα μέρη (άρθρο 385¹, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα).

Ως συμβατικές ρήτρες που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως νοούνται εκείνες επί του περιεχομένου των οποίων ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να ασκήσει πραγματική επιρροή. Αυτό ισχύει ιδίως για συμβατικές ρήτρες οι οποίες προέρχονται από γενικούς όρους συναλλαγών που προτάθηκαν στον καταναλωτή από τον αντισυμβαλλόμενο (άρθρο 385¹, παράγραφος 3, του αστικού κώδικα).

Το βάρος αποδείξεως του ισχυρισμού ότι η ρήτρα αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως φέρει εκείνος που τον προβάλλει (άρθρο 385¹, παράγραφος 4, του αστικού κώδικα).

Το συμβατό των ρητρών μιας συμβάσεως με τα χρηστά ήθη εκτιμάται με βάση την κατάσταση κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως, λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου της, των περιστάσεων που περιβάλλουν τη σύναψή της, καθώς και των λοιπών συμβάσεων που συνδέονται με τη σύμβαση στην οποία περιλαμβάνονται οι διατάξεις που αποτελούν αντικείμενο της εκτιμήσεως (άρθρο 385² του αστικού κώδικα).

Όποιος αποκόμισε περιουσιακό όφελος χωρίς νόμιμη αιτία με ζημία άλλου υποχρεούται να αποδώσει την ωφέλεια σε είδος και, εάν αυτό δεν είναι δυνατό, να επιστρέψει την αξία της (άρθρο 405 του αστικού κώδικα).

Οι διατάξεις των προηγούμενων άρθρων έχουν ιδίως εφαρμογή σε περίπτωση αχρεώστητης παροχής (άρθρο 410, παράγραφοι 1 και 2, του αστικού κώδικα).

Η παροχή είναι αχρεώστητη εάν αυτός που την εκπλήρωσε δεν υπείχε γενικώς υποχρέωση ή δεν υπείχε υποχρέωση έναντι του προσώπου προς το οποίο κατέβαλε, ή εάν εξέλιπε η αιτία της παροχής ή δεν επιτεύχθηκε ο επιδιωκόμενος σκοπός της, ή εάν η δικαιοπραξία από την οποία πηγάζει η υποχρέωση παροχής ήταν άκυρη και δεν κατέστη έγκυρη μετά την εκπλήρωση της παροχής (άρθρο 410, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα).

Εάν δεν ορίζεται δήλη ημέρα για την εκπλήρωση της παροχής ή δεν προκύπτει από τη φύση της ενοχής, η παροχή πρέπει να εκπληρωθεί αμέσως μόλις ο οφειλέτης οχληθεί προς εκπλήρωση (άρθρο 455 του αστικού κώδικα).

Εάν ο οφειλέτης καταστεί υπερήμερος ως προς την εκπλήρωση χρηματικής παροχής, ο δανειστής δύναται να αξιώσει τόκους υπερημερίας ακόμη και αν δεν υπέστη ζημία ή ακόμη και αν η υπερημερία οφείλεται σε γεγονότα για τα οποία δεν ευθύνεται ο οφειλέτης (άρθρο 481, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα).

Εάν, κατόπιν υπαναχώρησης από τη σύμβαση, τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να επιστρέψουν τις εκατέρωθεν παροχές τους, έκαστο εξ αυτών έχει δικαίωμα επισχέσεως έως ότου το άλλο μέρος είτε προσφερθεί να επιστρέψει την παροχή που έλαβε είτε παράσχει ασφάλεια για την επιστροφή της (άρθρο 496 του αστικού κώδικα).

Το προηγούμενο άρθρο εφαρμόζεται *mutatis mutandis* σε περίπτωση λύσης ή ακυρότητας της σύμβασης (άρθρο 497 του αστικού κώδικα).

3. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (νόμος για την τροποποίηση του νόμου περί αστικού κώδικα και ορισμένων άλλων νόμων), της 13ης Απριλίου 2018 (Dz. U. 2018, θέση 1104):

Σε αξιώσεις που γεννήθηκαν πριν από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του παρόντος νόμου και δεν είχαν παραγραφεί κατά την ημερομηνία αυτή εφαρμόζονται οι διατάξεις του αστικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκαν με τον παρόντα νόμο (άρθρο 5, παράγραφος 1).

Σε αξιώσεις καταναλωτή οι οποίες γεννήθηκαν πριν από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του παρόντος νόμου και δεν είχαν παραγραφεί κατά την ημερομηνία αυτή και των οποίων η προθεσμία παραγραφής καθορίζεται στα άρθρα 118 και 125, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα, εφαρμόζονται οι διατάξεις του αστικού κώδικα, όπως ίσχυε μέχρι τούδε (άρθρο 5, παράγραφος 3).

Οι παραγραφείσες αξιώσεις κατά καταναλωτή, ως προς τις οποίες δεν είχε, κατά την ημερομηνία έναρξης ισχύος του παρόντος νόμου, προβληθεί ένσταση παραγραφής, υπόκεινται εφεξής στα αποτελέσματα της παραγραφής που προβλέπονται στον αστικό κώδικα, όπως τροποποιήθηκε με τον παρόντα νόμο (άρθρο 5, παράγραφος 4).

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Δυνάμει σύμβασης ενυπόθηκου δανείου ύψους 140 000 πολωνικών ζλότι (PLN) που συνήφθη στις 7.1.2008 μεταξύ της ενάγουσας και της Bank Millennium S.A., συμφωνήθηκε ότι το δάνειο ήταν συνδεδεμένο με το ελβετικό φράγκο (CHF), κατόπιν μετατροπής του εκταμιευθέντος ποσού σύμφωνα με την τιμή αγοράς του CHF βάσει του ισχύοντος στο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών κατά τη χρονική στιγμή εκταμίευσης του δανείου (§ 2, παράγραφος 2). Η δανειολήπτρια ανέλαβε την υποχρέωση να εξοφλήσει σε 456 ισόποσες μηνιαίες δόσεις το ποσό του δανείου σε CHF, υπολογιζόμενο σε PLN, κατ' εφαρμογή της τιμής πώλησης του CHF που ίσχυε κατά την ημερομηνία καταβολής της δόσης του δανείου, σύμφωνα με τον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της Bank Millennium (§ 7). Μεταξύ 15.02.2008 και 15.02.2021, η AC κατέβαλε στην Τράπεζα το ποσό των 96 217,49 PLN ως αποπληρωμή τοκοχρεολυτικών δόσεων.
- 2 Με αγωγικό δικόγραφο της 22.6.2021, η AC ζήτησε, μεταξύ άλλων, να υποχρεωθεί η Τράπεζα να της καταβάλει το ποσό των 96 217,49 PLN, πλέον των νόμιμων τόκων υπερημερίας, ως επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθεισών στο εναγόμενο πιστωτικό ίδρυμα παροχών, λόγω της ακυρότητας της σύμβασης, καθώς και να αναγνωριστεί η ακυρότητα της σύμβασης ενυπόθηκου δανείου του 2008. Με μη τελεσίδικη απόφαση της 12.5.2022, οι εν λόγω αξιώσεις έγιναν

δεκτές για τον λόγο ότι η σύμβαση αντιβαίνει στη φύση της σχέσης, καθώς και λόγω του παράνομου χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών σχετικά με τον καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των μηνιαίων δόσεων και του υπολοίπου του δανείου, περαιτέρω δε λόγω ανεπαρκούς ενημέρωσης του καταναλωτή σχετικά με τον κίνδυνο.

- 3 Στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας διαδικασίας, επιδόθηκε επίσης στην ενάγουσα δήλωση του πιστωτικού ιδρύματος περί ασκήσεως του δικαιώματός του να προβεί σε επίσχεση της τυχόν οφειλόμενης στην ενάγουσα παροχής μέχρις ότου του προσφερθεί από την τελευταία η επιστροφή της αντιπαροχής, ήτοι το ποσό του δανείου που το πιστωτικό ίδρυμα είχε θέσει στη διάθεσή της δυνάμει της σύμβασης δανείου.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 4 Προς στήριξη του ισχυρισμού της περί ακυρότητας της σύμβασης και της εξ αυτής απορρέουσας αξίωσης επιστροφής, η ενάγουσα επικαλέστηκε τη συμπερίληψη στη σύμβαση δανείου καταχρηστικών ρητρών που παρείχαν στο πιστωτικό ίδρυμα την εξουσία να καθορίζει κατά τη διακριτική του ευχέρεια τη συναλλαγματική ισοτιμία για την αποτίμηση των οικείων ποσών, οι οποίες είχαν ήδη καταχωριστεί το 2014 στο μητρώο μη επιτρεπτών συμβατικών ρητρών της Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumenta (υπηρεσίας προστασίας του ανταγωνισμού και των καταναλωτών), γεγονός που σημαίνει επίσης ότι οι εν λόγω ρήτρες αντιβαίνουν στη φύση της σχέσης και στον νόμο. Επιπλέον, η ενάγουσα ισχυρίστηκε ότι ο συναλλαγματικός κίνδυνος είχε μετακυλιστεί εξ ολοκλήρου σε εκείνη. Κατ' έφεση, η AC προέβαλε την παραγραφή της αξίωσης του πιστωτικού ιδρύματος την οποία αφορούσε η ένσταση επίσχεσης, υποστηρίζοντας ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του πιστωτικού ιδρύματος είχε αρχίσει να τρέχει από το χρονικό σημείο εκτέλεσης, το αργότερο δε κατά την καταχώριση των επίδικων συμβατικών ρητρών στο μητρώο ως καταχρηστικών, με αποτέλεσμα η αξίωση την οποία αφορούσε η ένσταση επίσχεσης να έχει παραγραφεί κατά τον χρόνο προβολής της εν λόγω ένστασης.
- 5 Αντιθέτως, το εναγόμενο [πιστωτικό ίδρυμα] ισχυρίστηκε ότι η αξίωση δεν είχε παραγραφεί. Υποστήριξε επίσης ότι η ένσταση παραγραφής προσκρούει στο άρθρο 5 του αστικού κώδικα.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της απόφασεως περί παραπομπής

- 6 Δυνάμει των ρητρών μετατροπής που περιλαμβάνονται στη σύμβαση δανείου μεταξύ των συμβαλλομένων, σε περίπτωση εκταμίευσης και εξόφλησης σε πολωνικά ζλότι η μετατροπή πραγματοποιείται με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία που καθορίζεται από το πιστωτικό ίδρυμα, με αποτέλεσμα να παρέχεται στο εναγόμενο [πιστωτικό ίδρυμα] πλήρης ευχέρεια διαμόρφωσης του

περιεχομένου των παροχών των συμβαλλομένων¹. Από τη νομολογία της Ένωσης προκύπτει παγίως ότι η προσφυγή στις συναλλαγματικές ισοτιμίες του πίνακα του πιστωτικού ιδρύματος συνεπάγεται τη διατάραξη της ισότητας των συμβαλλομένων λόγω ανισορροπίας ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μετεχόντων στην ενοχική σχέση².

- 7 Κατόπιν της ακύρωσης της σύμβασης δανείου, οι συμβαλλόμενοι οφείλουν να επιστρέψουν όλες τις εκατέρωθεν παροχές που πραγματοποιήθηκαν δυνάμει της σύμβασης αυτής (άρθρο 405, σε συνδυασμό με το άρθρο 410, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα). Πράγματι, μεταξύ της τράπεζας και του παρ' ολίγον δανειολήπτη υφίστανται δύο διακριτές υποχρεώσεις επιστροφής: η υποχρέωση του παρ' ολίγον δανειολήπτη να επιστρέψει το χρησιμοποιηθέν κεφάλαιο και η υποχρέωση της τράπεζας να επιστρέψει τα καταβληθέντα ποσά³. Η οδηγία 93/13 εφαρμόζεται όσον αφορά τον συμψηφισμό των αξιώσεων επιστροφής μεταξύ των συμβαλλομένων, καθώς το άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας αντιτίθεται σε εθνική νομολογία η οποία περιορίζει τα περί επιστροφής αποτελέσματα που συνδέονται με την κήρυξη ρήτρας ως καταχρηστικής⁴. Σε περίπτωση κήρυξης της ακυρότητας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας εκ των ρητρών της, εναπόκειται στα κράτη μέλη, μέσω του εθνικού τους δικαίου, να ρυθμίσουν τις συνέπειες της κήρυξης της ακυρότητας, χωρίς να θίγεται η προστασία που παρέχει η οδηγία αυτή στον καταναλωτή, διασφαλίζοντας, ιδίως, την επαναφορά του καταναλωτή στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα⁵.
- 8 Στο πλαίσιο του ως άνω συμψηφισμού, πρέπει να εκτιμηθεί η ένσταση επίσχεσης του εναγόμενου [πιστωτικού ιδρύματος], ως προς την οποία το Δικαστήριο, με την απόφασή του της 14.12.2023 (C-28/22, TL, WE κατά Getin Noble Bank S.A., σκέψεις 86 και 87), έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε νομολογιακή ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, όταν σύμβαση ενυπόθηκου δανείου συναφθείσα από επαγγελματία με καταναλωτή δεν δύναται να εξακολουθήσει να δεσμεύει τους συμβαλλομένους μετά την απάλειψη των

¹ Βλ. αποφάσεις του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Πολωνία) της 22.01.2016, I CSK 1049/14, της 1.03.2017, της 11.12.2019, V CSK 382/18, της 20.06.2022, II CSKP 701/22 και της 8.11.2022, II CSKP 1153/22.

² Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30.04.2014, Árpád Kásler και Hajnalka Káslerné Rábai κατά OTP Jelzálogbank Zrt (C-26/13, σκέψη 75), και της 20.09.2017, Ruxandra Paula Andriciuic κ.λπ. κατά Banca Românească SA (C-186/16, σκέψη 45).

³ Βλ. απόφαση του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 16.02.2021, III CZP 11/20.

⁴ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 21.12.2016, Gutierrez Naranjo κ.λπ. (C-154/15, C-307/15 και C-308/15, σκέψη 75).

⁵ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 16.03.2023 (C-6/22, σκέψη 33).

καταχρηστικών ρητρών που περιλαμβάνονται σε αυτήν, ο επαγγελματίας μπορεί να επικαλεστεί δικαίωμα επίσχεσης το οποίο του παρέχει τη δυνατότητα να εξαρτήσει την επιστροφή των παροχών που έλαβε από τον καταναλωτή από το κατά πόσον ο καταναλωτής προσφέρεται να επιστρέψει τις παροχές που ο ίδιος έλαβε από τον επαγγελματία ή παρέχει ασφάλεια για την επιστροφή των παροχών αυτών, οσάκις η άσκηση από τον εν λόγω επαγγελματία του δικαιώματος επίσχεσης επιφέρει την απώλεια, για τον καταναλωτή, του δικαιώματος να λάβει τόκους υπερημερίας από την εκπνοή της προθεσμίας προς εκπλήρωση που τάχθηκε στον επαγγελματία, αφού περιήλθε στον τελευταίο η όχληση για επιστροφή των παροχών που του είχαν καταβληθεί σε εκτέλεση της εν λόγω σύμβασης. Ως εκ τούτου, μολονότι χωρεί προβολή της ένστασης επίσχεσης έναντι του καταναλωτή, εντούτοις πρέπει να ανατρέπεται το ανασταλτικό αποτέλεσμα της εν λόγω ένστασης καθόσον αποκλείει το απαιτητό της αξίωσης επιστροφής του καταναλωτή βάσει της πρότερης ερμηνείας του εθνικού δικαίου [βλ. αποφάσεις του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου): της 31ης Ιανουαρίου 2002, IV CKN 651/00, και της 7ης Ιανουαρίου 2005 IV CK 204/04]. Ελλείψει του χαρακτηριστικού αυτού, η ένσταση επίσχεσης μπορεί να συνεχίσει να επιτελεί τον δευτερεύοντα σκοπό της, χρησιμεύοντας για την εξισορρόπηση των εκατέρωθεν εννόμων συμφερόντων του δανειστή και του οφειλέτη, γεγονός που δεν μπορεί να θεωρηθεί αντίθετο προς τον σκοπό και τις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 93/13, στο μέτρο που δεν οδηγεί σε αδυναμία επίκλησης, ούτε νομικώς ούτε οικονομικώς, της αξίωσης του καταναλωτή. Αν ο καταναλωτής, ο οποίος έλαβε προσήκουσα ενημέρωση σχετικά με την ως άνω πτυχή της ακυρότητας της σύμβασης, δεν παραιτηθεί από την προστασία που δικαιούται, όπως συνέβη στην υπό κρίση υπόθεση, δεν υφίσταται λόγος να θεωρηθεί ότι παρεμποδίζεται στην άσκηση των προστατευόμενων δικαιωμάτων του, δεδομένου ότι εξασφαλίζεται πλήρως η δυνατότητά του να προβεί σε συμψηφισμό της μικρότερου ύψους απαίτησής του με την μεγαλύτερου ύψους απαίτησης του πιστωτικού ιδρύματος, στον οποίο μπορεί να προβεί ακόμη και μετά την τελεσιδικία της απόφασης που θα εκδοθεί επί της υποθέσεως. Η προβολή της ένστασης επίσχεσης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε ως κατάχρηση δικαιώματος, δεδομένου ότι αποτελεί άσκηση νόμιμων αξιώσεων που απορρέουν από την εκ μέρους του καταναλωτή συνειδητή χρήση μέσων προστασίας, στην οποία περιλαμβάνεται η συνεκτίμηση της υποχρέωσης επιστροφής στο εναγόμενο του εκταμιευθέντος κεφαλαίου, κατά τα οριζόμενα στις σχετικές οδηγίες. Κατά την άποψη του Sąd Apelacyjny (εφετείου), ο θεσμός του δικαιώματος επίσχεσης αποτελεί, ως εκ τούτου, χρήσιμο μέσο για τη διασφάλιση ισορροπίας όσον αφορά την προστασία των εκατέρωθεν έννομων συμφερόντων του δανειστή και του οφειλέτη. Πράγματι, η ακύρωση της σύμβασης δανείου συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι ματαιώνονται οι παρασχεθείσες στο πιστωτικό ίδρυμα εξασφαλίσεις (υποθήκη και λοιπές). Η αδυναμία αποτελεσματικής εξασφάλισης της εν λόγω απαίτησης θα μπορούσε, κατά συνέπεια, να οδηγήσει σε μια απαράδεκτη –και μάλιστα αξιωματικά απαράδεκτη– κατάσταση στην οποία η τράπεζα δεν θα είχε, στην πράξη, τη δυνατότητα ικανοποίησης της απαίτησης.

- 9 Η ευδοκίμηση της ένστασης επίσχεσης εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από το αν η απαίτηση του πιστωτικού ιδρύματος έχει παραγραφεί. Τούτο διότι, όταν

συμπληρωθεί η παραγραφή, το δικαίωμα επίσχεσης αποσβέννυται. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό να καθορισθεί το χρονικό σημείο έναρξης της παραγραφής της εν λόγω απαίτησης σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των αρχών της αποτελεσματικότητας, της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας.

- 10 Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένα τονίσει ότι η ακύρωση σύμβασης δανείου έχει, κατ' αρχήν, τις ίδιες συνέπειες με το να καθίσταται αμέσως απαιτητό το υπολειπόμενο οφειλόμενο ποσό του δανείου, σε έκταση η οποία ενδέχεται να υπερβαίνει τις οικονομικές δυνατότητες του καταναλωτή και, ως εκ τούτου, θα είχε μάλλον ως αποτέλεσμα να βρεθεί αυτός σε δυσμενέστερη θέση και όχι ο δανειστής⁶. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, όταν μια σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς τις οικείες καταχρηστικές ρήτρες και η ακύρωσή της θα είχε ιδιαίτερος επιζήμιες συνέπειες για τον καταναλωτή, και όταν στο εθνικό δίκαιο δεν υφίστανται σχετικές διατάξεις δυνάμει να αντικαταστήσουν τις εν λόγω ρήτρες και ο καταναλωτής δεν εξέφρασε την επιθυμία να διατηρηθούν σε ισχύ οι καταχρηστικές ρήτρες, ο εθνικός δικαστής οφείλει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να προστατευθεί ο καταναλωτής από αυτές τις ιδιαίτερος επιζήμιες συνέπειες, υπό την επιφύλαξη ότι οι εξουσίες του δικαστή δεν μπορούν να βαίνουν πέραν του απολύτως αναγκαίου για την αποκατάσταση αυτής της ισορροπίας και, επομένως, για τη διασφάλιση της εν λόγω προστασίας του καταναλωτή (βλ. απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2020, Banca B. SA, C-269/19, σκέψεις 41 έως 44).
- 11 Απόπειρα συμβιβασμού του κανόνα της αυτεπάγγελτης εξέτασης του καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών και της παράλληλης δυνατότητας του καταναλωτή να αποδεχθεί της συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης, με ταυτόχρονη ενσωμάτωση του συστήματος προστασίας του καταναλωτή στο πολωνικό σύστημα κυρώσεων για τις ελαττωματικές δικαιοπραξίες αποτέλεσε η απόφαση του επταμελούς δικαστικού σχηματισμού του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) με ισχύ νόμου από τις 7 Μαΐου 2021 (III CZP 6/21). Με την εν λόγω απόφαση, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) συνέδεσε το απαιτητό της αξίωσης του πιστωτικού ιδρύματος προς επιστροφή του κεφαλαίου του δανείου με την οριστική αδυναμία επίκλησης της σύμβασης, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι ο καταναλωτής πρέπει να λαμβάνει προσήκουσα ενημέρωση σχετικά με τις συνέπειες της αδυναμίας επίκλησης

⁶ Βλ. αποφάσεις της 30.04.2014, Á. Kásler και H. K. Rábai κατά OTP Jelzálogbank Zrt (C-26/13, σκέψεις 80 έως 84), της 21.01.2015, Unicaja Banco SA κατά J.H. Rueda κ.λπ. και CaixaBank SA κατά Rueda Ledesma κ.λπ. (C-482/13, C-484/13, C-485/13 και C-487/13, σκέψη 33), της 20.09.2018, OTP Bank Nyrt. κ.λπ. κατά Teréz Ilyés κ.λπ. (C-51/17, σκέψεις 60 και 61), της 26.03.2019, Abanca Corporación Bancaria SA κατά Albert Garcii Salamanca Santos και Bankia SA κατά Alfonso Antonio Lau Mendoza και Verónica Yuliana Rodríguez Ramírez (C-70/17, σκέψεις 56 έως 58), της 3.10.2019, Kamil Dziubak και Justyna Dziubak κατά Raiffeisen Bank International AG (C-260/18, σκέψεις 48 επ.), της 3.03.2020, Marc Gómez del Moral Guasch κατά Bankia SA (C-125/18, σκέψεις 61 έως 63), της 25.11.2020, Banca B. SA (C-269/19, σκέψη 34), καθώς και της 27.01.2021, Dexia Nederland (C-229/19 και C-289/19, σκέψεις 61 έως 67).

(ακυρότητας) της σύμβασης. Μόνο αν ο καταναλωτής επικυρώσει την καταχρηστική ρήτρα ή αρνηθεί την επικύρωσή της, προκύπτει κατάσταση στην οποία «η δικαιοπραξία από την οποία πηγάζει η υποχρέωση παροχής ήταν άκυρη και δεν κατέστη έγκυρη μετά την εκπλήρωση της παροχής» κατά την έννοια του άρθρου 410, παράγραφος 2, in fine, του αστικού κώδικα. Με αυτό το χρονικό σημείο συνδέθηκε το απαιτητό των απαιτήσεων των συμβαλλομένων η για την επιστροφή των ωφελειών που αποκτήθηκαν χωρίς νόμιμη αιτία (άρθρο 410, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα). Υπό το πρίσμα αυτό, τούτο σήμαινε ότι ο δανειολήπτης δεν μπορούσε να θεωρήσει ότι η αξίωση του πιστωτικού ιδρύματος είχε παραγραφεί εντός προθεσμίας υπολογιζόμενης ως εάν η αξίωση αποπληρωμής της χορηγηθείσας πιστώσεως είχε ήδη προβληθεί κατά την ημερομηνία χορήγησης της πιστώσεως (άρθρο 120, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του αστικού κώδικα). Η ασυμμετρία της επίμαχης κύρωσης, προς όφελος του καταναλωτή, προβλήθηκε ως βασικό επιχείρημα κατά της δυνατότητας υπολογισμού της παραγραφής των απαιτήσεων του πιστωτικού ιδρύματος από την ημερομηνία διάθεσης του κεφαλαίου στον δανειολήπτη. Επομένως, μολονότι σύμβαση η οποία είναι άκυρη λόγω της αδυναμίας επίκλησης των ρητρών που προσδιορίζουν το κύριο αντικείμενο της σύμβασης είναι εξαρχής ελαττωματική, βάσει της ως άνω απόφασης δεν χωρεί ερμηνεία του άρθρου 120, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα, υπό την έννοια ότι οι αξιώσεις του επαγγελματία παραγράφονται προτού να έχει ο τελευταίος τη νομική δυνατότητα προβολής της οικείας αξίωσης. Επομένως, η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του πιστωτικού ιδρύματος συνδέθηκε με το χρονικό σημείο κατά το οποίο περιήλθε σε γνώση του πιστωτικού ιδρύματος η οριστική και εν επιγνώσει πρόθεση του καταναλωτή να αρνηθεί να επικυρώσει τις καταχρηστικές ρήτρες της σύμβασης, με αποτέλεσμα την ακυρότητά της. Η ως άνω προσέγγιση περί ηρτημένης αδυναμίας επίκλησης, η οποία προϋποθέτει τη λήψη δήλωσης από τον καταναλωτή ότι αποδέχεται τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης, αμφισβητήθηκε από το Δικαστήριο με την απόφασή του της 7ης Δεκεμβρίου 2023⁷, με την οποία έκρινε ότι η δυνατότητα η οποία επιφυλάσσεται στον καταναλωτή να αρνηθεί την εφαρμογή της οδηγίας 93/13 δεν μπορεί να νοηθεί ως επιβολή θετικής υποχρέωσης να επικαλεστεί τις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας μέσω της υποβολής τυποποιημένης δήλωσης ενώπιον δικαστηρίου. Πράγματι, η δυνατότητα αυτή συνίσταται αποκλειστικώς στην αναγνώριση της ευχέρειας του καταναλωτή, αφού έχει ενημερωθεί σχετικά από τον εθνικό δικαστή, να μην επικαλεστεί τον καταχρηστικό και μη δεσμευτικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας. Το Δικαστήριο κατέρριψε περαιτέρω την προσέγγιση περί ηρτημένης αδυναμίας επίκλησης με την απόφαση της 14.12.2023, TL, WE κατά Getin Noble Bank SA (σκέψεις 59 έως 75), κρίνοντας ότι η ερμηνεία του πολωνικού δικαίου την οποία υιοθέτησε η Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) με την απόφασή του της 7ης Μαΐου 2021 (III CZP 6/21) οδηγεί σε ασυμμετρία των μέσων έννομης προστασίας, η οποία μπορεί να ενθαρρύνει τον επαγγελματία, κατόπιν εξώδικης διεκδίκησης από τον καταναλωτή των δικαιωμάτων του, να παραμείνει αδρανής ή να επιχειρήσει την επιμήκυνση της διάρκειας του εξωδικαστικού σταδίου

⁷ Βλ. απόφαση στην υπόθεση SM, KM κατά mBank S.A. (C-140/22, σκέψεις 56 έως 61).

παρατείνοντας τις διαπραγματεύσεις, προκειμένου να συμπληρωθεί η παραγραφή των αξιώσεων του καταναλωτή, καθόσον, αφενός, η παραγραφή των δικών του αξιώσεων αρχίζει να τρέχει μόνον από την ημερομηνία κατά την οποία διαπιστώνεται δικαστικώς η οριστική αδυναμία επίκλησης της οικείας σύμβασης ενυπόθηκου δανείου και, αφετέρου, η διάρκεια του εξωδικαστικού σταδίου δεν έχει καμία επίπτωση όσον αφορά τους τόκους που οφείλονται στον καταναλωτή. Επομένως, μια τέτοια ασυμμετρία είναι ικανή να θίξει, πρώτον, την αρχή της αποτελεσματικότητας και να διακυβεύσει, δεύτερον, κατά το Δικαστήριο, το αποτρεπτικό αποτέλεσμα που επιδιώκει να προσδώσει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, στη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών που περιλαμβάνονται σε συμβάσεις συναπτόμενες από επαγγελματία με καταναλωτές. Κατά συνέπεια, το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε νομολογιακή ερμηνεία του εθνικού δικαίου κατά την οποία, κατόπιν ακύρωσης σύμβασης ενυπόθηκου δανείου συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή λόγω των καταχρηστικών ρητρών που περιέχονται σε αυτήν, η παραγραφή των αξιώσεων του επαγγελματία που απορρέουν από την ακυρότητα της εν λόγω σύμβασης αρχίζει να τρέχει μόνον από την ημερομηνία κατά την οποία η αδυναμία επίκλησης της σύμβασης καθίσταται οριστική, ενώ η παραγραφή των αξιώσεων του καταναλωτή που απορρέουν από την ακυρότητα της ίδιας σύμβασης αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία ο καταναλωτής έλαβε ή όφειλε ευλόγως να λάβει γνώση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας που επιφέρει την ακυρότητα.

- 12 Δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν δέχθηκε την υιοθέτηση ασύμμετρης λύσης εις βάρος του καταναλωτή, είναι κρίσιμο το ζήτημα του χρονικού σημείου έναρξης της προθεσμίας παραγραφής αξίωσης επιστροφής του πιστωτικού ιδρύματος. Με την απόφαση της 16.3.2023 (C-6/22, σκέψη 30), το Δικαστήριο τάχθηκε ρητώς κατά της ισομερούς κατανομής των ζημιών μεταξύ των συμβαλλομένων, η οποία θα μπορούσε να συμβάλει στην εξάλειψη του αποτρεπτικού αποτελέσματος όσον αφορά τη χρήση καταχρηστικών έναντι των καταναλωτών. Συγχρόνως, το Δικαστήριο αμφισβήτησε τη δυνατότητα του επαγγελματία να αξιώσει οποιοδήποτε άλλο ποσό πέραν του χορηγηθέντος δυνάμει της σύμβασης κεφαλαίου⁸. Επομένως, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η επιστροφή αυτού καθαυτού του κεφαλαίου αποτελεί αδιαμφισβήτητη υποχρέωση του καταναλωτή, η οποία δεν έρχεται σε αντίθεση με τον σκοπό αποκατάστασης της καταστάσεως στην οποία θα τελούσε ο καταναλωτής αν δεν υπήρχε η καταχρηστική ρήτρα.
- 13 Εντούτοις, η φύση της παρεχόμενης αυτεπαγγέλτως και άνευ όρων προστασίας του καταναλωτή από τη σύναψη της σύμβασης πρέπει να συμβιβάζεται με την ανάγκη να παρέχεται στον καταναλωτή η δυνατότητα να υπαναχωρήσει από τη

⁸ Βλ. απόφαση της 15.06.2023, Arkadiusz Szcześniak κατά Bank M. SA (C-520/21), καθώς και διατάξεις της 11.12.2023, C-756/22 και της 12.01.2024, C-488/23.

σύμβαση. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου⁹ μπορεί να συναχθεί ότι η συμπερίληψη καταχρηστικών ρητρών σε σύμβαση δεν επισύρει την κύρωση της ηρτημένης αδυναμίας επίκλησης υπό την έννοια που εξέθεσε το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) στην απόφασή του της 7ης Μαΐου 2021 απόφασή της (III CZP 6/21), στοιχείο της οποίας αποτελεί η ρητή ή σιωπηρή δήλωση του καταναλωτή σχετικά με τη βούλησή του να συγκατατεθεί στην εφαρμογή της εντός καθορισμένης προθεσμίας, που λειτουργεί τρόπον τινά ως διαχωριστική γραμμή μεταξύ της κατάστασης αναστολής της ισχύος της σύμβασης και της αναδρομικής αναγνώρισης της έλλειψης ισχύος της. Μετά την «εξάλειψη» της ως άνω προσέγγισης από το Δικαστήριο, για να επιτευχθεί σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία, πρέπει πλέον να γίνει δεκτό ότι η προστασία αυτή διαρκεί από την αρχή μέχρις ότου ο καταναλωτής παραιτηθεί από αυτήν, γεγονός που προσεγγίζει την περίπτωση απόλυτης ακυρότητας της σύμβασης. Με τον τρόπο αυτό τίθεται ζήτημα σχετικά με το ποιο είναι το χρονικό σημείο κατά το οποίο ξεκινά να τρέχει η παραγραφή της αξίωσης επιστροφής του πιστωτικού ιδρύματος. Η νομολογία του Δικαστηρίου δεν έχει προσδιορίσει με σαφήνεια πότε αρχίζει να τρέχει η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του επαγγελματία. Το ζητούμενο είναι να διασφαλιστεί ότι δεν παρεμποδίζεται η άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει στον καταναλωτή η οδηγία 93/13 και, κατά συνέπεια, δεν παραβιάζεται η αρχή της αποτελεσματικότητας, σε συνδυασμό με τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας, η οποία νοείται ως αντιστοιχία μεταξύ των συνεπειών και της πραγματικής βαρύτητας των αιτιάσεων που προβάλλονται κατά του πιστωτικού ιδρύματος.

- 14 Στην περίπτωση των διαρκών υποχρεώσεων, στις οποίες συγκαταλέγεται η υποχρέωση επιστροφής αχρεώστητης παροχής, το χρονικό σημείο κατά το οποίο καθίστανται απαιτητές εξαρτάται από την όχληση του οφειλέτη προς εκπλήρωση (άρθρο 455 του αστικού κώδικα) και καθορίζει τη δυνατότητα υπολογισμού των τόκων (άρθρο 481 του αστικού κώδικα), ωστόσο το χρονικό σημείο έναρξης της παραγραφής της αξίωσης καθορίζεται από το συντομότερο δυνατό χρονικό σημείο του απαιτητού (άρθρο 120, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του αστικού κώδικα). Ως εκ τούτου, γίνεται δεκτό ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης που απορρέει από αχρεώστητη παροχή η οποία πραγματοποιήθηκε σε εκτέλεση απόλυτως άκυρης δικαιοπραξίας αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία ο δανειστής θα μπορούσε, το συντομότερο δυνατόν, να οχλήσει τον οφειλέτη προς καταβολή της οφειλής, ανεξαρτήτως της ημερομηνίας κατά την οποία ο δανειστής έλαβε γνώση του αχρεώστητου χαρακτήρα της παροχής ή του χρονικού σημείου κατά το οποίο πράγματι όχλησε τον οφειλέτη προς επιστροφή της αχρεώστητης παροχής¹⁰.

⁹ Βλ. αποφάσεις της 7.12.2023, SM, KM κατά mBank S.A. (C-140/22), και της 14.12.2023, TL, WE κατά Getin Noble Bank S.A. (C-28/22, σκέψεις 59 έως 75).

¹⁰ Βλ. αποφάσεις του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) της 29.04.2009, II CSK 625/08, και της 16.12.2014, III CSK 36/14.

- 15 Στο πλαίσιο της κύρωσης που επισύρει η συμπερίληψη καταχρηστικών ρητρών σε σύμβαση, ελλείπει μεταφοράς στο πολωνικό δίκαιο του κανόνα του άρθρου 6 της οδηγίας 93/13, δεν είναι σαφής η νομική βάση για την ακύρωση σύμβασης περιέχουσας καταχρηστικές ρήτρες. Αμφισβητείται το κατά πόσον το χρονικό σημείο κατά το οποίο αρχίζει να τρέχει η παραγραφή της αξίωσης επιστροφής ενός επαγγελματία μπορεί να καθοριστεί με τον ίδιο τρόπο που καθορίζεται στην περίπτωση απόλυτης ακυρότητας της σύμβασης, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ένα στοιχείο που συνδέεται με την ανάγκη συνεκτίμησης της βούλησης του καταναλωτή και της δυνατότητάς του να αίρει την καταχρηστικότητα των ρητρών, πράγμα που καθιστά δυνατή τη διατήρηση της σύμβασης σε ισχύ και διασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό τα συμφέροντα του καταναλωτή. Η εξομοίωση των ως άνω περιπτώσεων δεν ανταποκρίνεται στο πνεύμα της οδηγίας 93/13, μολονότι θα κατέληγε στο ευνοϊκό για τον καταναλωτή αποτέλεσμα της παραγραφής της αξίωσης του επαγγελματία ο οποίος παραβαίνει τις υποχρεώσεις που υπέχει από το δίκαιο της Ένωσης και, ως εκ τούτου, φέρει τον κίνδυνο παραγραφής των αξιώσεων. Μια άλλη πιθανή λύση θα ήταν να συνδεθεί η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του πιστωτικού ιδρύματος με την αντικειμενική δυνατότητά του να λάβει γνώση του καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών ή της πιθανής συνέπειάς τους, ήτοι της ακύρωσης της σύμβασης. Η λύση αυτή απηχεί την ερμηνεία που έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά το χρονικό σημείο κατά το οποίο αρχίζει να τρέχει η παραγραφή της αξίωσης επιστροφής του καταναλωτή. Τούτο θα ισοδυναμούσε με αποσύνδεση της προθεσμίας παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας από τη θέση ενός μεμονωμένου καταναλωτή προς όφελος του δυναμικού κινδύνου μη παραίτησης του καταναλωτή από την προστασία που απορρέει από περιστάσεις όπως η καταχώριση ρήτρας τυποποιημένης σύμβασης σε μητρώο, την οποία επικαλείται η ενάγουσα με το δικόγραφο της αγωγής της, ή η έκδοση της προπαρατεθείσας απόφασης του Δικαστηρίου στην υπόθεση Dziubak (C-260/18), με την οποία επισημαίνεται η αμφίβολη δυνατότητα διατήρησης σε ισχύ σύμβασης δανείου που συνήφθη στην Πολωνία μετά την απάλειψη των καταχρηστικών ρητρών από αυτήν. Υπέρ της λύσης αυτής τάσσεται το Δικαστήριο, με τη θέση που διατύπωσε στην απόφασή του της 21.09.2023 στην υπόθεση AM, PM κατά mBank SA (C-139/22, σκέψη 46), κατά την οποία οι διατάξεις της οδηγίας 93/13_δεν αντιτίθενται στο να θεωρείται καταχρηστική από τις οικείες εθνικές αρχές συμβατική ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, για τον λόγο και μόνον ότι το περιεχόμενό της είναι ισοδύναμο με το περιεχόμενο ρήτρας τυποποιημένης σύμβασης καταχωρισμένης στο εθνικό μητρώο μη επιτρεπτών συμβατικών ρητρών. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο εισήγαγε τον αποκλεισμό από τις συναλλαγές ρήτρας που έχει υποβληθεί σε αφηρημένο έλεγχο της τυποποιημένης σύμβασης με αρνητική έκβαση και η οποία εκτελείται στο πλαίσιο κάθε επιμέρους σχέσης. Το Δικαστήριο ανέπτυξε την ως άνω θέση¹¹ κρίνοντας ότι η συνέπεια αυτή ισχύει και για επαγγελματία διαφορετικό από εκείνον κατά του οποίου είχε κινηθεί η διαδικασία καταχώρισης της ρήτρας στο εθνικό μητρώο και σε περίπτωση κατά την οποία η οικεία ρήτρα δεν έχει

¹¹ Βλ. απόφαση της 18.01.2024 (C-531/22, σκέψη 78).

πανομοιότυπη διατύπωση με την καταχωρισθείσα, πλην όμως έχει το ίδιο περιεχόμενο και παράγει τα ίδια αποτελέσματα για τον ενδιαφερόμενο καταναλωτή. Οι ως άνω τόσο ευρείες συνέπειες ενός αφηρημένου ελέγχου των τυποποιημένων συμβάσεων μπορούν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι, από τη στιγμή που λαμβάνει χώρα ο εν λόγω έλεγχος, σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση σχέσεων, ο επαγγελματίας έχει επίγνωση του καταχρηστικού χαρακτήρα της σύμβασης την οποία συνάπτει, γεγονός το οποίο θα πρέπει να συνεπάγεται την έναρξη της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων που τυχόν θα έχει σε περίπτωση διαπίστωσης του καταχρηστικού χαρακτήρα της τυποποιημένης σύμβασης. Ωστόσο, μια τέτοια προσέγγιση, όπως και η ανωτέρω αναφερθείσα, δεν λαμβάνει υπόψη τη δυνατότητα μεμονωμένου καταναλωτή να παραιτηθεί από την παρεχόμενη προστασία.

- 16 Το Sąd Apelacyjny (εφετείο) τάσσεται, επομένως, υπέρ της θέσης που ίσχυε δυνάμει της απόφασης της 7ης Μαΐου 2021 (III CZP6/21, όπως αναμορφώθηκε με τη διόρθωση που προέκυψε από την προαναφερθείσα απόφαση C-28/22 (σκέψεις 66 έως 75), η οποία συνίσταται στη συμμετρική αντιστροφή του χρονικού σημείου από το οποίο υπολογίζεται η παραγραφή της αξίωσης του πιστωτικού ιδρύματος, με την επίδοση στον καταναλωτή διαταγής πληρωμής ή άλλου εγγράφου οχλήσεως, συμπεριλαμβανομένης της αγωγής, η οποία εκφράζει τη βούλησή του να τύχει της προστασίας των καταναλωτών. Πράγματι, ο καταναλωτής έχει το δικαίωμα να ασκεί τα δικαιώματά που αντλεί από την οδηγία 93/13, τόσο ενώπιον δικαστηρίου όσο και εξωδικαστικά, προκειμένου να μπορέσει να άρει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας τροποποιώντας την συμβατικώς [βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Απριλίου 2021, Bank BPH (C-19/20, σκέψη 49)], χωρίς το δικαίωμα αυτό να περιορίζεται από το εθνικό δίκαιο. Η λύση αυτή επιτρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες της προστασίας των καταναλωτών, στο πλαίσιο της οποίας ο καταναλωτής είναι εκείνος που αποφασίζει αν θα επωφεληθεί ή όχι της προστασίας αυτής. Ωστόσο, για όσο διάστημα δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, η μη άσκηση εκ μέρους του επαγγελματία των δικαιωμάτων που απορρέουν από την εν λόγω προστασία δεν θα πρέπει να συνεπάγεται γι' αυτόν αρνητικές συνέπειες όσον αφορά την εκτέλεση της σύμβασης από τον καταναλωτή και την υποχρέωση του πιστωτικού ιδρύματος να την εκτελέσει. Πράγματι, η προστασία βασίζεται στην παραδοχή ότι η ακύρωση της σύμβασης είναι επιζήμια για τον καταναλωτή και ότι ο καταναλωτής είναι αυτός που θα αποφασίσει αν θα συγκατατεθεί σε αυτήν και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, οι συνέπειες της ακύρωσης της σύμβασης θα πρέπει να κατανέμονται συμμετρικά όσον αφορά τη δυνατότητα να θεωρηθούν απαιτητές οι αξιώσεις των δύο συμβαλλομένων μερών καθώς και όσον αφορά την έναρξη της παραγραφής των εν λόγω αξιώσεων. Με την απόφαση του Δικαστηρίου της 15.06.2023 στην υπόθεση Arkadiusz Szcześniak κατά Bank M. (C-520/21, σκέψεις 73 και 74), διευκρινίζει ότι ακόμη και αυτή καθαυτή η δυνατότητα του καταναλωτή να αξιώσει νόμιμους τόκους υπερημερίας υπόκειται στην τήρηση της αρχής της αναλογικότητας.
- 17 Ωστόσο, τίθεται το ζήτημα της συμβατότητας των συνεπειών της κατά τα ανωτέρω απόσυρσης των παράνομων συμβατικών ρητρών με τη φύση της

προστασίας του καταναλωτή, η οποία από τη σύναψη της σύμβασης και χορηγείται αυτεπαγγέλτως χωρίς να χρειάζεται να την επικαλεστεί ο καταναλωτής, καθώς επίσης με το γεγονός ότι η παράνομη συμβατική ρήτρα έχει προηγουμένως καταχωριστεί στο μητρώο, με τις ανωτέρω αναφερθείσες συνέπειες. Δεδομένου ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η χορήγηση προστασίας δεν προϋποθέτει κάποια ενέργεια του καταναλωτή, αλλά απαιτείται απλώς η μη άρση της καταχρηστικότητας των ρητρών, τίθεται το ζήτημα της συμβατότητας με την προστασία αυτή της εξάρτησης του χρονικού σημείου έναρξης της παραγραφής της αξίωσης του πιστωτικού ιδρύματος από την ως άνω ενέργεια του καταναλωτή.

- 18 Περαιτέρω, ένα ζήτημα που πρέπει να επιλυθεί σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι η αξίωση του πιστωτικού ιδρύματος έχει παραγραφεί, είναι η συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του δικαίου επιτρέπουσας να μην λαμβάνεται υπόψη το γεγονός αυτό για λόγους επιείκειας. Πράγματι, η οδηγία 93/13 επιβάλλει στα κράτη μέλη, όπως προκύπτει από το άρθρο 7, παράγραφος 1, αυτής. 1 σε συνδυασμό με την αιτιολογική της σκέψη 24, την υποχρέωση να διαθέτουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα ώστε να θέτουν τέρμα στην εφαρμογή των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές. Επομένως, τα μέσα αυτά πρέπει να έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα έναντι των επαγγελματιών¹². Ως εκ τούτου, το κρίσιμο ερώτημα έγκειται στο κατά πόσον είναι συμβατή με το εν λόγω αποτέλεσμα η θεώρηση ως δικαιολογημένης της παράλειψης του επαγγελματία να προβάλλει την απαίτησή του. Συγκεκριμένα, θα μπορούσε να καθυστερήσει την προβολή της απαίτησέως του, εν επιγνώσει της υπάρξεώς της, προκειμένου να επικαλεστεί στη συνέχεια την αρχή της επιείκειας όσον αφορά την αδράνεια του καταναλωτή ή την έλλειψη βεβαιότητας ως προς το δικαίωμά του προστασίας και τις συνέπειες αυτής.
- 19 Εντούτοις, η στάθμιση των συμφερόντων των δύο συμβαλλομένων εντός ορίων που χρήζουν προστασίας, με παράλληλη διατήρησης κατάλληλης σχέσης μεταξύ τους, μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι το έννομο συμφέρον του καταναλωτή μπορεί και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, αλλά μόνον μέχρι εκεί που δεν δημιουργείται σύγκρουση με το έννομο συμφέρον του επαγγελματία. Η μη λήψη υπόψη της συμπλήρωσης της παραγραφής πρέπει να οφείλεται στη διαπίστωση, από δικαστήριο, όπως εν προκειμένω, των ιδιαιτεροτήτων της πραγματικής κατάστασης που καθιστούν μη εφαρμόσιμη στη συγκεκριμένη πραγματική κατάσταση τη νομοθετικά καθορισθείσα προθεσμία παραγραφής των αξιώσεων. Η δυσανάλογη διάρκεια της παραγραφής των αξιώσεων επιστροφής του καταναλωτή και του πιστωτικού ιδρύματος, οι οποίες απορρέουν από την ίδια έννομη σχέση, είναι επίσης σημαντική. Το γεγονός αυτό έχει αναγνωριστεί και από τον νομοθέτη, όπως προκύπτει από το ισχύον κείμενο του άρθρου 117¹, παράγραφος 2, σημείο 1, του αστικού κώδικα. Πράγματι, η προστασία του καταναλωτή έναντι των αποκλειστικών προθεσμιών και των προθεσμιών

¹² Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 27.06.2000, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores (C-240/98 έως C-244/98, σκέψη 28).

παραγραφής υπόκειται σε κάποια όρια και δεν μπορεί να οδηγήσει σε ανισότητα υπέρ του καταναλωτή, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε καταχρήσεις¹³. Δεδομένου ότι οι καταναλωτές μπορούν, θεωρητικώς, να εγείρουν αξιώσεις στηριζόμενοι στην έννοια του αδικαιολόγητου πλουτισμού εφόσον πληρούνται οι προβλεπόμενες στην πολωνική νομοθεσία προϋποθέσεις για την ευδοκίμηση της σχετικής αγωγής και ότι τα εθνικά δικαστήρια δύνανται να απορρίπτουν τέτοιες αγωγές όταν αυτές ασκούνται καταχρηστικώς (βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα της 16.02.2023 στην υπόθεση C-520/21, σημείο 51), πρέπει επίσης να γίνει δεκτή η δυνατότητα απόρριψης της ένστασης παραγραφής της αγωγής που στρέφεται κατά του καταναλωτή για τους ίδιους λόγους.

- 20 Δεν πρέπει επίσης να λησμονείται ότι, μολονότι το πιστωτικό ίδρυμα μπορούσε να έχει επίγνωση της καταχρηστικότητας των ρητρών που είχαν καταχωριστεί στο μητρώο ήδη από τις πρώτες σχετικές αποφάσεις, εντούτοις δεν τελούσε σε γνώση των σχετικών συνεπειών, δεδομένου ότι η νομολογία σχετικά με τις συνέπειες της ως άνω καταχρηστικότητας επί της νομικής υπόστασης της σύμβασης δεν είχε ακόμη αρχίσει να διαμορφώνεται, τα δε μετέπειτα συμπεράσματα που συνήχθησαν από αυτήν ήταν διαφορετικά από τα ισχύοντα σήμερα και η κρατούσα άποψη τασσόταν υπέρ της δυνατότητας διατήρησης της σύμβασης σε ισχύ [βλ. αποφάσεις του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου): της 4ης Απριλίου 2019, III CSK 159/17, και της 9ης Μαΐου 2019, I CSK 242/18), έως την προαναφερθείσα απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-260/18 (σκέψη 44), η οποία, ωστόσο, εξακολουθούσε να μην αναχαιτίζει τις περί του αντιθέτου τοποθετήσεις της εθνικής νομολογίας [βλ. αποφάσεις του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου): της 19ης Σεπτεμβρίου 2023, II CSKP 1627/22, II CSKP 1110/22 και II CSKP 1627/22). Επίσης, λόγω της προαναφερθείσας απόφασης του επταμελούς δικαστικού σχηματισμού του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 7ης Μαΐου 2021, η οποία έχει ισχύ νόμου (III CZP 6/21), τα πιστωτικά ιδρύματα θα μπορούσαν και πάλι να σχηματίσουν την πεποίθηση, μέχρι την έκδοση των αποφάσεων του Δικαστηρίου τον Δεκέμβριο, ότι η παραγραφή των απαιτήσεών τους δεν είχε αρχίσει να τρέχει πριν από τη δήλωση αποδοχής των συνεπειών της ακυρότητας της σύμβασης εκ μέρους του καταναλωτή. Ωστόσο, δυσχερώς θα μπορούσε να αναμένεται από ένα πιστωτικό ίδρυμα να μπορεί να προβλέψει την κατεύθυνση της εξέλιξης της νομολογίας. Επομένως, η εφαρμογή του άρθρου 5 του αστικού κώδικα μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι δεν δικαιολογείται η επιβάρυνση του επαγγελματία με τις αρνητικές συνέπειες της λήψης μέτρου για την εξασφάλιση της αξίωσης επιστροφής του κεφαλαίου μέσω της προβολής ένστασης επίσχεσης μετά τη συμπλήρωση της προθεσμίας παραγραφής της εν λόγω αξίωσης. Το πιστωτικό ίδρυμα υπόκειται σε επαρκείς κυρώσεις καθώς στερείται την είσπραξη τόκων, προμηθειών και άλλων εσόδων που απορρέουν από τη σύμβαση δανείου, γεγονός το οποίο επιτελεί τον αποτρεπτικό σκοπό.

¹³ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα της 14ης Νοεμβρίου 2019 στις υποθέσεις Cofidis SA κατά YU, ZT (C-616/18) και OPR - Finance s.r.o. κατά GK (C-679/18, σημείο 74).